

Tartu Ülikool
Psühholoogia instituut

Maria Truus

9–11-aastaste koolilaste suhtlemisärevus

Uurimistöö

Juhendajad Pirko Tõugu ja Tiia Tulviste

Tartu
2015

Kokkuvõte

9–11-aastaste koolilaste suhtlemisärevus

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli teada saada, kas 9–11-aastastel Eesti koolilastel on suhtlemisärevuse vahel soolisi erinevusi ning kas suhtlemisärevusel on seoseid eesti keele hinde ja kõnevoolavusega. Uuringu valimisse kuulub 110 last (50 poissi ja 60 tüdrukut), kes on täitnud testi, mille hulka kuulus ka PRCA-24 suhtlemisärevuse küsimustiku lühendatud ja eesti keelde tõlgitud versioon. Leiti, et 110 lapsest 30 tüdrukut arvavad, et neil on pigem madal suhtlemisärevus, samas grupis on 22 poissi. 30 tüdrukut ja 28 poissi arvavad, et neil on mõnevõrra kõrgem suhtlemisärevus. Eesti keele hinne ei olene suhtlemisärevusest, kõige rohkem oli mõlemas grupis neid lapsi, kelle hinne on viis. Tulemustest selgus ka, et ärevus ja kõnevoolavus ei ole omavahel seotud.

Märksõnad: koolilapsed, suhtlemisärevus, kõnevoolavus, eesti keele hinne, PRCA-24

Abstract

Communication Apprehension of 9- to 11- year-old students

The aim of this study was to examine if there are any differences between 9- to 11-year-old Estonian students communication apprehension and is communication apprehension connected to the grade for Estonian language and speech fluency. There were 110 participants (50 boys and 60 girls), who have completed a test, which included a shortened and translated to Estonia version of PRCA-24 questionnaire about communication apprehension. Additionally it was examined whether there are any connections between communication apprehension, grade for Estonian language and speech fluency. It was found that 30 girls and 22 boys out of 110 students think that they have low communication apprehension, 30 girls and 28 boys think that they have higher communication apprehension. There are no connections between grade for Estonian language and communication apprehension, in both groups there were the most students, whose grade was five. Results indicated that there were no connections between communication apprehension and speech fluency.

Keywords: students, communication apprehension, speech fluency, grade for Estonian language, PRCA-24

Sissejuhatus

Kommunikatsioon on kõikjal meie ümber 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Sõna “kommunikatsioon” tähendab sõnumi edastamist ja tuleb ladinakeelsest sõnast *communicatio* ehk vastastikune vahetus. Kõik inimesed ütlevad päevas vähemalt 6000 sõna, räägivad kiirusel 100–200 sõna minutis ja mõtlevad kiirusel 800 sõna minutis. Kui need arvud on ligilähedaseltki õiged, siis me peaksime need 6000 sõna ära kasutama vaid ühe ärkveloldud tunni jooksul. (Kuylenstierna 2011: 13–14, 20)

Keel ja suhtlemine on vahendid, mis tagavad inimesele tema inimliku kvaliteedi. Mida rikkalikumad on keel ja suhtlemine, seda arenenum ja rikkam on inimene. (Bachmann, Maruste 2001: 191) Erinevate uurimuste põhjal võib väita, et inimesed veedavad 70% ärkveloleku ajast suheldes (Niiberg 2011: 7). On olemas erinevaid suhtlemisviise: silmast-silma suhtlus, telefoni või kirja teel ja suhelda saab ka interneti vahendusel ning olukordi: igapäevasemalt pere keskel, sõprade/tuttavatega või võõrastega ja ametlikumal tasandil õpetajatega/tööandjatega ning siia alla kuulub ka suure auditooriumi ees esinemine.

Suhtlemine ja edukus koolis

Laste edukust ja hakkama saamist koolis mõjutavad mitmed tegurid – vaimne võimekus, intelligentsus, lähedaste, sõprade ja ka õpetajate toetus. Paljude uuringute tulemustest on selgunud, et head hinded on positiivselt seotud kõrge suhtlemiskompetentsuse ja madala suhtlemisärevusega. (Chen, Rubin 1997)

McCroskey ja Richmond (1991) kirjutasid oma raamatu esimeses peatükis madala suhtlemisvalmidusega lastest. Igas klassiruumis on sellised lapsed, kes ei taha teistega suhelda või kardavad oma arvamust avaldada. Sellised õpilased vastavad väga harva vabatahtlikult õpetajate küsimustele ja veel harvem suhtlevad oma klassikaaslastega. Suurtes klassides on õpetajad tihti hõivatud nende laste küsimustele vastamisega, kellele meeldib suhelda ja kes nõuavad rohkem tähelepanu. Seetõttu võivad vaiksed õpilased õpetajatele märkamatuks jääda. Väiksemates klassides märgatakse rohkem neid, kes on vaiksed ja hoiavad omaette, aga nii

õpetajad kui ka teised õpilased võivad neid pidada häbelikeks. Vaiksed õpilased on mõne õpetaja lemmikud, kuna nad ei põhjusta probleeme ja tihti on neil vaja natuke rohkem abi. Teised õpetajad kahjuks peavad tasaseid õpilasi probleemseteks.

Suhtlemisärevus

Suhtlemis- ehk sotsiaalärevus on mõiste, mis kirjeldab hirmu, närvilisust ja kartlikkust teiste inimestega suhtlemisel. Ärevus võib esineda algklassis õppival lapsel, kus klassi ees vastamine, kontrolltöö tegemine või uute inimestega kohtumine võib lapse viia soovini koolist puududa. Vähestel inimestel avalduvad suhtlemisärevuse tunnused täiskasvanuna. (Kõiv 2008) Suhtlemisärevuse sümptomid saab üldiselt jagada kaheks: psüühilised (muretsemine, hirm ja ebakindlus suhtlusolukordade pärast, ehmumine tühiste asjade pärast) ja somaatilised (higistamine, südametöö kiirenemine, punetav nägu, kiire hingamine, värisemine) (Vasar 1993).

Sotsiaalpsühholoogid arvavad, et suhtlemisärevus tuleneb negatiivsest mina-pildist ja enesetajust. Teised tõlgendavad seda kui kliinilist olekut, mis kuulub murelikkuse ja mõnikord ka depressiooni valdkonda. Suhtlemisvaldkonna teadlaste jaoks on hirm avaliku esinemise ees kui spetsiifiline omadus, mis püsib ajas, samal ajal, kui teised usuvad, et see hirm mõjutab inimesi ainult kindlates olukordades. (Donaldson 2011)

Kui publiku ees kõne pidamine seostub inimesel juba noores eas hirmu või paanikaga, võib see tunne ka tulevikus alles olla. Koolides peavad õpetajad olema ettevaatlikud, kui nõuavad vähese suhtlemisoskusega õpilastelt ettekande tegemist, sest varased kogemused on suhtlemisärevuse arengus väga olulised. (Donaldson 2011) McCroskey ja Richmond (1991) väidavad, et suhtlemisärevus on ajas küllaltki püsiv, see on otseselt seotud isiksuseomadustega. Näiteks kõrge suhtlemisärevusega inimesed on introverdid ja neurootilised, kuid madala suhtlemisärevusega inimesed on enamasti ekstraverdid.

Suhtlemisärevus on tihedalt seotud lapse suhtlemisvalmidusega ja -kompetentsusega. Kõrgema suhtlemisärevusega lapsed arvavad, et neil ei ole head suhtlemisoskuseid ja nad on

harvem valmis erinevates olukordades ise suhtlust alustama. (Lulla 2014)

Suhtlemisalases kirjanduses on palju vaidlusi sellel teemal, et kas suhtlemisärevus on tunnus või seisund. Üldiselt arvatakse, et suhtlemisärevus on pigem tunnus ja seda saab vaadelda kui individuaalset erinevust, mis on püsiv mitmetes situatsioonides. Usutakse, et suhtlemisärevus on sarnane rahutuse ja hirmuga. (Baldwin jt 2013)

Sooline erinevus suhtlemisärevuses

Donovan ja MacIntyre (2004) kirjutasid oma artiklis uuringust, mille eesmärgiks oli teada saada, kas suhtlemisärevuses, -valmiduses ja -kompetentsuses on soolisi ja vanuselisi erinevusi. Uuringus osalesid põhikooli ja gümnaasiumi õpilased ning tudengid, kes täitsid erinevaid küsimustikke. Tulemustest selgus, et ülikoolis käivatest tudengitest on tüdrukutel kõrgem suhtlemisärevus kui poistel. Põhi- ja keskkoolis käivatel õpilastel ei ole soolist erinevust suhtlemisärevuses. Üldiselt arvatakse, et naised on jutukamad kui mehed, aga tegelikult räägivad mehed rohkem näiteks koosolekul, klassiruumis ja ka erinevates grupisituatsioonides. Varases eas kipub see olema vastupidi. McCroskey, Richmond ja Simpson (1982) kirjutasid artikli soolisest erinevusest suhtlemisärevuses. 778 üliõpilast täitsid küsimustikke suhtlemisärevuse ja tagasihoidlikkuse kohta. Tulemustest selgus, et mehed peavad ennast tagasihoidlikumateks kui naised, samas naistel on kõrgem suhtlemisärevus näiteks avalikul esinemisel kui meestel.

Pille Saani (2014) uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, millised on Eesti I ja II kooliastme õpilastel kooliga seotud hirmud nende enda hinnangutel. Valimisse kuulus 772 õpilast, kellest 382 olid poisid ja 390 olid tüdrukud. Õpilased kuulusid vanusevahemikku 6–14 aastat. Tulemustest selgub, et tüdrukutel on kõrgem hirmutundlikkus, neil esineb rohkem hirme kui poistel. Võib oletada, et kui tüdrukud on poistest kartlikumad, siis võib neil olla ka kõrgem suhtlemisärevus.

Kõnevoolavus

Inimesel on üheksa erinevat intelligentsuse tüüpi, üks neist on lingvistiline intelligentsus - keelekasutusvõime, mis seisneb suutlikkuses väljendada oma mõtteid arusaadavalt ja mõista teisi inimesi. Lingvistiline intelligentsus on võime õppida võõrkeeli ja kasutada keelt eesmärkide saavutamiseks. Kõnevoolavus konkreetsemalt tähendab informatsiooni edastamist kiiresti ja arusaadavalt. Jutukatel inimestel on väga hea keeleline kompetentsus ja kõnevoolavus, samas kui vaiksematel inimestel on pigem vastupidi. (Smith 2002, 2008)

Suhtlemiskompetentsus

Suhtlemiskompetentsus on oskus mõista partnerit, suhelda tulemuslikult ning sotsiaalselt heakskiidetud vormis (Elenurm jt, 2013). Üha nooremalt peavad inimesed iseseisvalt elus hakkama saama. Edukad on need, kellel on head suhtlemisoskused ning kes on sotsiaalselt kompetentsed. Konkurents tööturul nõuab kõrget haridust, kogemusi ning mitmekülgeid isiksuseomadusi. Koolilõpetajal kogemused tavaliselt puuduvad, seega on tema ainsaks läbilöögivõimaluseks heade sotsiaalsete oskuste olemasolu, sotsiaalne kompetentsus ning silmapaistvad isiksuseomadused. (Meldo 2004)

Küsimustikud

Siin on toodud ülevaade enim kasutatavatest testidest, millega mõõdetakse suhtlemist. Käesolevas uurimuses kasutati PRCA-24 lühendatud versiooni.

PRCA-24 (Personal Report of Communication Apprehension) on enesearuande küsimustik, mis mõõdab suhtlemisärevuse taset. Küsimustiku koostas J. McCroskey 1982. aastal ja see on tänaseni laialt kasutatav kogu maailmas. PRCA-24 koosneb 24 väitest erinevate suhtlussituatsioonide kohta ja mõõdab vastaja suhtlemisärevust järgmistes situatsioonides: avalik esinemine, grupiarutelud, koosolekud ja kahekesi vestlused. Nendele väidetele tuleb vastata 5-punkti skaalal, kus 1=olen väitega nõus, ..., 5=ei ole väitega nõus. Küsimustiku reliaablus on väga kõrge, Cronbachi alfa=.90.

SSPS (The Self-Statements during Public Speaking) skaala mõõdab suhtlemiskompetentsust. SSPS on lühike kümnest väitest koosnev küsimustik, kus viis väidet on positiivsed ja viis väidet negatiivsed.

BFNE (A Brief Version of the Fear of Negative Evaluation) skaala mõõdab suhtlemisärevust, mis tekib siis, kui indiviidi mõjutatakse negatiivselt. BFNE ennustab, et need inimesed, kes muretsuvad negatiivse mõjutuse pärast, väldivad sellised olukordi. Originaalküsimustikus on 30 jah/ei väidet.

SPCC (The Self-Perceived Communication Competence Scale) Selle küsimustiku töötasid välja McCroskey ja McCroskey 1988. aastal. Küsimustik koosneb 12 situatsioonist, kus vastaja peab andma vastuse skaalal 0-100: 0=täiesti ebakompetentne, ..., 100=kompetentne. SPCC mõõdab hinnangut oma suhtlemiskompetentsusele järgmistes situatsioonides: avalik esinemine, grupiarutelud, koosolekud ja kahekesi vestlused ning järgnevate suhtluspartneritega: võõras, tuttav, sõber. SPCC sisemine reliaablus on 0,92.

WTC (Willingness to Communicate) skaala töötasid välja McCroskey ja Richmond 1992. aastal laste suhtlemisvalmiduse hindamiseks. Skaala koosneb 20 väitest, kus vastaja peab märkima skaalal 0-100, kui tõenäoliselt ta alustab suhtlust etteantud situatsioonis teatud inimes(t)ega. WTC mõõdab vastaja suhtlemisvalmidust järgmistes situatsioonides: avalik esinemine, grupiarutelud, koosolekud ja kahekesi vestlused ning järgnevate suhtluspartneritega: võõras, tuttav, sõber. WTC skaala sisemine reliaablus on kõrge (alfa=0,91 või kõrgem). (Donaldson 2011, Lulla 2014, McCroskey jt 1991, Meldo 2004)

Varasemad uurimused

Suhtlemisärevust on varem nii Eestis kui ka välismaal palju uuritud, kuid mitte noorematel kui 11-aastastel lastel. James C. McCroskey jt (1991) artikli eesmärgiks oli teha võrdlusi selle vahel, millised on mõõtmisvahendid, millega mõõdetakse soomlaste ja teistest populatsioonidest, eelkõige Ameerikast, pärit inimeste suundumusi suhtlemiseks. Taheti teada saada, kas soomlased peavad ennast vaiksemaks kui ameeriklased. Uurimuses kasutati nelja suundumust: suhtlemisvalmidus, suhtlemise mõistmine, suhtlemiskompetentsus ja introvertsus. Uurimuses osales 249 Jyvaskyla ülikooli tudengit. Tulemustest selgus, et erinevused on olemas, aga need on seotud eelkõige suhtlemisvalmiduse ja introvertsusega. Tuli välja, et soomlastel on madalam suhtlemisvalmidus kui ameeriklastel, seevastu

ameeriklased on soomlastest ekstravertsemad. Üldiselt arvatakse, et soomlased on vaiksed, rahulikud, häbelikud ja introvertsed. Empiirilised uurimused tõestavad sellist stereotüüpsust ja on teada, et soomlased on madala suhtlemisvalmidusega. Võrreldes eestlastega on soomlased natuke rohkem kinnisemad ja vaoshoitumad, aga võrreldes ameeriklastega on soomlased vähem enesekindlad.

1997. aastal viidi läbi uurimus akadeemilise saavutuse ja sotsiaalsuse kohta. Valimisse kuulus 245 last kahe Shanghai kooli neljandatest ja 237 last kuuendatest klassidest. Uurimuse eesmärk oli teada saada, kas sotsiaalsus mõjutab akadeemilisi saavutusi. Tulemustest selgus, et akadeemiline saavutus on seotud laste sotsiaalsuse ja lugupidamisega sõprade seas. Üldiselt võib väita, et sotsiaalsed ja hea suhtlemisoskusega lapsed jõuavad elus kaugemale ja saavutavad häid akadeemilisi tulemusi. Lapsed, keda sõbrad hindavad ja kes on suhtluses juhtivatel positsioonidel, saavutavad häid tulemusi koolis, samas need lapsed, kellel on vähem sõpru ja kes eriti ei suhtle teistega, saavad ka koolis kehvemaid tulemusi. (Chen jt 1997)

Grant III, McCroskey ja Rosenfeldi (1995) artikli eesmärk oli uurida, kas kõrge suhtlemisärevusega lapsed on akadeemiliselt edukad. Uuringus osales 212 õpilast vanuses 12–18 aastat ja nende suhtlemisärevuse mõõtmiseks kasutati PRCA-24 küsimustikku. Arvatakse, et kõrge suhtlemisärevusega õpilaste madal akadeemiline edukus on seotud madala suhtlemisärevusega laste kõrge akadeemilise edukusega. Tulemustest selgus, et kõrge suhtlemisärevusega õpilased kardavad kõige rohkem grupivestlustes osalemist ja võõrastega rääkimist, seevastu madala suhtlemisärevusega ja edukad õpilased tunnevad ennast samades olukordades väga hästi.

Suhtlemisärevust on uurinud ka C. M. Donaldson (2011), kelle uurimuse eesmärk oli teada saada, kuidas tudengid tunnevad ennast avalikul esinemisel, uurimuses osales 280 tudengit vanuses 18–27 aastat. Tudengite ülesanne oli täita erinevaid suhtlemisärevust mõõtvaid küsimustikke. Vastustest tuli välja, et suhtlemisärevuse ja negatiivse hinnangu vahel on positiivne korrelatsioon, mida kõrgem suhtlemisärevus, seda suurem on hirm saada teistelt negatiivne hinnang.

Lisaks välismaistele uurimustele on ka Eestis huvitavaid töid tehtud. Reet Lulla (2014)

kirjutas uurimistöö teemal “11–14-aastaste Eesti poiste suhtlemisärevus, -valmidus ja suhtlemiskompetentsus.” Lisaks vaadeldi töös tajutud edukuse seost mõnes õppeaines suhtlemiskäitumisega. Uuringus osales kokku 215 poissi, kes on pärit Tartumaa koolide 5.-8. klassidest. Oma uuringus kasutas ta neljaosalist küsimustikku: PRCA-24, WTC, SPCC ja lisaküsimustikku õppeainete kohta. Leiti, et võrreldes 2004. aastaga, kui Cia-Helena Meldo kirjutab oma bakalaureusetöö sarnasel teemal, on poiste suhtlemisärevus madalam. Madal suhtlemisärevus, keskmisest kõrgem suhtlemisvalmidus ning kõrge suhtlemiskompetentsus iseloomustavad neid poisse, kelle tugevaim aine koolis on emakeel ning erinevad võõrkeeled. Kõrge suhtlemisärevus on neil poistel, kes peavad oma tugevaimaks aineks kunstiõpetust. Uurimuse tulemustest selgus, et viimase kümne aasta jooksul on eesti poiste suhtlemisärevus langenud. Tulemused näitavad, et mida kõrgem on suhtlemisärevus, seda väiksem on suhtlemisvalmidus ja madalam hinnang oma suhtlemiskompetentsusele.

Cia-Helena Meldo (2004) kirjutab bakalaureusetöö teemal “Gümnaasiumiõpilaste suhtlemisvalmidus, suhtlemisärevus ning nägemus enese suhtlemiskompetentsusest.” Tema valimisse kuulusid 16–18-aastased gümnaasistid, keda oli kokku 107. Ta uuris oma töös, kuidas hindavad oma suhtlemisuskust Eesti gümnaasiumiõpilased ja millisteks suhtlejateks nad ennast peavad. Uurimuse läbiviimiseks kasutati erinevaid küsimustikke, PRCA-24, WTC ja SPCC. Tulemused näitavad, et Eesti gümnaasiumiõpilased on keskmise, pigem madala suhtlemisärevusega, keskmise suhtlemisvalmidusega ning enese suhtlemiskompetentsust hinnatakse samuti keskmiselt.

Alice Kolsar (2007) kirjutab töö teemal „Suure Viisiku isiksuse seadumuste, suhtlemisärevuse, suhtlemisvalmiduse ning tajutud suhtlemiskompetentsuse vahelised seosed tudengitel”. Töö eesmärk oli uurida isiksuse seadumuste seoseid suhtlemisärevuse, -valmiduse ja tajutud suhtlemiskompetentsuse vahel. Uurimuse valimisse kuulus 135 Tartu Ülikooli tudengit, kes osalesid uurimuses vabatahtlikult. Üliõpilased täitsid neli enesekohast küsimustikku PRCA-24, WTC, SPCC ning EPIP-NEO. Tulemustest selgus, et isiksuseomadustel on kerge kuni mõõdukas mõju nimetatud suhtlemisega seotud käitumisele. Leiti, et neurotilisus on positiivselt korrelatsioonis kõigi skaaladega. Suhtlemisärevus ei ole seotud ainult ühe isiksuse seadumusega, vaid mitme erinevaga. Uuringu tulemustest selgus ka, et suhtlemisvalmidus on tugevalt seotud ekstravertsuse ja meelekindlusega.

Käesolev uurimus on oluline seetõttu, et puudutab nooremaid lapsi, kelle kohta ei ole varem sarnaseid uurimusi tehtud. Minu uurimus keskendub eelkõige suhtlemisärevusele ja töö eesmärk on teada saada, kas 9–11-aastastel eesti poistel ja tüdrukutel on suhtlemisärevuse vahel erinevusi, kas suhtlemisärevusel on seoseid eesti keele hinde ja kõnevoolavusega. Kuna suhtlemisärevus mõjutab edukust koolist, siis on oluline teada saada, kui ärevaks peavad ennast noored lapsed.

Mitmete uurimuste tulemustest on selgunud, et head hinded on positiivselt seotud kõrge suhtlemiskompetentsuse ja madala suhtlemisärevusega. Seetõttu sai püstitatud esimene hüpotees, et teada saada, kas antud töö andmetest tuleb välja, et madala ärevusega lastel on eesti keele hinne parem kui kõrge ärevusega lastel.

Donovani ja MacIntyre (2004) uurimuses osalesid põhikooli ja gümnaasiumi õpilased ning tudengid. Tulemustest selgus, et tudengitest on tüdrukutel kõrgem suhtlemisärevus kui poistel. Põhi- ja keskkoolis käivaltel õpilastel ei ole soolist erinevust suhtlemisärevuses. McCroskey, Richmond ja Simpson (1982) kirjutasid artikli soolisest erinevusest suhtlemisärevuses. Üldiselt olulisi erinevusi naiste ja meeste suhtlemisärevuse kohta siiski ei ole. Varasematele uurimustele (Donovan, MacIntyre 2004, McCroskey, Richmnd, Simpson 1982) toetudes püstitati teine hüpotees, et teada saada, kas noortest lastest on tüdrukutel kõrgem ärevus kui poistel.

Kõrge suhtlemisärevusega inimesed kardavad teiste inimestega suhelda ja pigem püüavad vältida olukordi, mis nõuavad suhtlemist. Kuna nad suhtlevad harva, siis nad tõenäoliselt ei pea oma keelelist kompetentsust eriti heaks, selle alla kuulub ka kõnevoolavus. Võiks arvata, et ärevatel inimestel on ka kirjutamisel halvem kõnevoolavus kui neil, kellel on madal ärevus. Selle kontrollimiseks püstitati kolmas hüpotees.

Hüpoteesid:

1. Madala suhtlemisärevusega lastel on eesti keele hinne positiivsem kui neil lastel, kellel on kõrge suhtlemisärevus.
2. Tüdrukutel esineb suhtlemisärevust rohkem kui poistel.
3. Mida kõrgem on suhtlemisärevus, seda parem on kõnevoolavus.

Meetod

Uurimus viidi läbi 2013. aastal Tartu Miina Härma Gümnaasiumi ja Tartu Kesklinna kooli neljandate klasside õpilastega. Testi täitmine oli vastajatele vabatahtlik ja laste vanemad olid andnud selleks nõusoleku. Andmeanalüüsiks kasutati programmi Libreoffice Calc.

Valim

Uurimistöö valimisse kuulub 110 õpilast (N=110, M=9,98), poisse on valimis 50 (45,5%) ja tüdrukuid 60 (54,5%). 9-aastaseid on kokku 34 (30,9%), 10-aastaseid on 40 (36,4%) ja 11-aastaseid on 36 (32,7%). Allpool tabelis on välja toodud täpne jaotus vanuse ja soo järgi (vt tabel 1).

Tabel 1. Valimi jaotus vanuse ja soo järgi.

	9-aastased	10-aastased	11-aastased
Tüdrukud	20	20	20
Poisid	14	20	16
Kokku	34	40	36

Testi kirjeldus

Lapsed täitsid koolitunni ajal kirjaliku küsimustiku, mis koosnes mitmest erinevast ülesandest (näiteks kõnevoolavuse ülesanded: a) kirjuta siia nii palju loomi, kui Sulle meelde tuleb; b) kirjuta siia nii palju k-tähega algavaid sõnu, kui Sulle meelde tuleb). Üheks ülesandeks oli kooliõpilaste suhtlemisärevuse küsimustik. See on PRCA-24 (*Personal Report of Communication Apprehension*, McCroskey jt 1985, tõlkinud T. Tulviste) põhjal tehtud test. Antud uurimuse jaoks läbi viidud testis oli originaaltestis oleva 24 väite asemel 12 väidet, näiteks “Enamasti tunnen end rühmatööd tehes hästi”, “Ettekannet tehes lähevad mu mõtted sassi ja jutt takerdub”. Vastata tuli 3-punkti süsteemis, kus 1=olen väitega nõus, 2=ei oska öelda, 3=ei ole väitega nõus. Situatsioonideks olid ettekande tegemine, grupitöodes osalemine ja tunnis viibimine.

Tulemused

Üldised tulemused

Küsimustiku sisereliaablus oli hea, Cronbachi alfa=0,8.

Kõikide laste ärevuseskoor on vahemikus 12–29 ja kõnevoolavuse skoor on 18–84. 110st seitsmekümne kuuel lapsel on eesti keele hinne 5, kolmekümne ühel 4 ja kolmel 3. Ärevuse üldskoor koosnes ärevusele antud hinnangust kolmes erinevas situatsioonis: ettekannet tehes, rühmatööd tehes ja tunnis viibimisel. Allpool olevas tabelis on välja toodud suhtlemisärevuse skooride keskmised tulemused nii ettekande ja rühmatöö tegemise kui ka tunnis viibimise kohta, need tulemused on saadud vastuste liitmisel vastavatele väidetele küsimustikus. Tabelist selgub, et ühes vanuserühmas olevate poiste ja tüdrukute suhtlemisärevuse skoor on suhteliselt võrdne. Nagu tulemustest näha, siis kõige ärevust tekitavam on ettekande tegemine, seal on tulemused võrreldes rühmatöö tegemise ja tunnis viibimisega mõnevõrra suuremad. Tabeli koondskoori reas on kolme alaskaala tulemused kokku liidetud. Viimast rida vaadates on näha, et summad on suhteliselt ühesugused, mistõttu saab öelda, et 9–11-aastaste laste ärevuses ei ole erinevusi. Selgub, et kõige kõrgem ärevus on 11-aastastel tüdrukutel (19,6) ja kõige madalam ärevus on 9-aastastel tüdrukutel (18,9).

Tabel 2. Suhtlemisärevuse keskmised skoorid vanuselises ja soolises lõikes.

	9-aastased		10-aastased		11-aastased	
	T	P	T	P	T	P
Ettekande tegemine	7	6,5	7,4	7,6	7,7	7,6
Rühmatöö tegemine	5,3	6	5,6	5,5	5,5	5,2
Tunnis viibimine	6,6	6,5	6,5	6,5	6,4	6,5
Koondskoor	18,9	19	19,5	19,1	19,6	19,3

Spetsiifilised tulemused

1. hüpotees: madala suhtlemisärevusega lastel on eesti keele hinne positiivsem kui neil

lastel, kellel on kõrge suhtlemisärevus. Hüpoteesi kontrollimiseks jaotati osalejad mediaanskoori (19) alusel kahte gruppi. Madalama ärevusega lapsed on need, kelle ärevuse skoor on vahemikus 12–18 ja kõrgema ärevusega laste ärevuse skoor on 19–29. Järgnevas tabelis on välja toodud, millised on eesti keele hinded nii kõrgema kui ka madalama ärevusega lastel. Tabelist saab välja lugeda, et olenemata ärevuse skoorist on kõige rohkematel lastel eesti keele hinne viis (vastavalt kõrge ärevusega lapsi on 36 ja madala ärevusega 40), 20 kõrge ärevusega lapsel ja 11 madala ärevusega lapsel on hinne neli, 2 kõrge ärevusega lapsel ja 1 madala ärevusega lapsel on hinne kolm. Statistiliselt ei erine kõrge ja madala ärevusega grupid üksteisest eesti keele hinde poolest, $t = 0,6$ ja $p = 0,7$. Seega võib väita, et ärevusel ei ole seost eesti keele hindega.

Tabel 3. Suhtlemisärevuse seos eesti keele hindega.

	5	4	3
Kõrge ärevus	36	20	2
Madal ärevus	40	11	1

2. hüpotees: tüdrukutel esineb suhtlemisärevust rohkem kui poistel. Esmalt vaadeldi taas madala ja kõrge ärevusega grupe. Allolevast tabelist selgub, et 110 lapsest 30 tüdrukut arvavad, et neil on pigem madal suhtlemisärevus, samas grupis on 22 poissi. Kõrgema ärevusega grupis on 30 tüdrukut ja 28 poissi. Tabelis olevatest andmetest selgub, et mõlemas grupis on võrdselt tüdrukuid ja kõrgema ärevusega grupis on 6 poissi rohkem kui madalama ärevusega grupis. Poiste ja tüdrukute vahelise erinevuse kontrollimiseks viidi läbi t-test, mille tulemusest ilmneb, et poiste ja tüdrukute ärevuse üldskooride vahel ei ole statistiliselt olulist erinevust, $t = 0,94$ ja $p = 0,95$.

Tabel 4. Ärevuseskoori seos sooga.

Ärevuse skoor	12–18	19–29
Tüdrukud	30	30
Poisid	22	28
Kokku	52	58

3. hüpotees: mida kõrgem on suhtlemisärevus, seda parem on kõnevoolavus. Ärevuse ja kõnevoolavuse vahelise seose kindlakstegemiseks kasutati korrelatsiooni, mille tulemuseks on $-0,07$, mistõttu saab öelda, et ärevus ja kõnevoolavus ei ole omavahel statistiliselt seotud. 52 last kuuluvad sellesse gruppi, kellel on madalam suhtlemisärevus (skoor vahemikus 12-18), neist 25 on kõnevoolavuse skoor 30-50 ja 27 lapsel on see tulemus 51-73. 58 last kuuluvad gruppi, kellel on kõrgem suhtlemisärevus, skoor jääb vahemikku 19-29, neist 27 lapsel on kõnevoolavuse skoor 18-47 ja 31 lapsel on 48-84.

Arutelu ja järeldused

Töö eesmärk oli uurida, 9–11-aastaste Eesti laste suhtlemisärevust. Uuriti ka suhtlemisärevuse seoseid eesti keele hinde ja kõnevoolavuse vahel ning ka soolisi erinevusi. Mitte ükski hüpotees ei saanud kinnitust.

Esimene hüpotees oli, et madala suhtlemisärevusega lastel on eesti keele hinne positiivsem kui neil lastel, kellel on kõrge suhtlemisärevus. Tulemustest selgus, et ärevusel ei ole seost eesti keele hindega, mistõttu ei saa antud hüpoteesi kinnitada. Lulla (2014) töö tulemustest selgus, et kõrge suhtlemisärevus on neil poistel, kelle tugevaim aine on kunstiõpetus ja madal ärevus on neil, kellele meeldib eesti keel ja erinevad võõrkeeled. Võib järeldada, et need õpilased, kellele meeldib kunstiõpetus, valivad teistega suhtlemise asemel pigem joonistamise või maalimise ehk tegevuse, mis ei nõua suhtlemist, vaid nad saavad rahulikult omaette olla. Lapsed, kelle jaoks on tugevad ained eesti keel ja võõrkeeled on madala suhtlemisärevusega, kuna eriti võõrkeele õppimine nõuab praktiseerimist ehk suhtlemist teistega. Kui lapsel on kõrge suhtlemisärevus, siis ta kardab suhelda ja nii on võõrkeelt keeruline õppida. Edasistes suhtlemisärevust puudutavates uurimustes võiks võrrelda õpilasi, kelle lemmikaineks on eesti keel/võõrkeeled ja neid, kellel on kunstiõpetus, ja vaadata, millised tulemused sealt välja tulevad.

Üldiselt arvatakse, et akadeemiliselt on edukad need lapsed, kellel on hea suhtlemisoskus, kes peavad ennast kompetentseteks suhtluse alal ja kellel on madal suhtlemisärevus. Selliseid lapsi hinnatakse nii klassikaaslaste kui ka õpetajate seas. (Chen, Rubin 1997)

Teine hüpotees, tüdrukutel esineb suhtlemisärevust rohkem kui poistel, ei ole tõene, sest tulemustest selgus, et poisid ja tüdrukud ei erine teineteisest suhtlemisärevuse poolest. Põhjuseks võib olla vanus, et nii noored lapsed ei oska veel hinnata oma ärevust erinevates olukordades. Lulla (2014) leidis oma töös, et poisid on pigem madala suhtlemisärevusega ja ärevuse tase on viimase kümne aasta jooksul langenud. Ka Meldo (2004), kes uuris Eesti gümnaasiumiõpilasi, leidis, et eestlased on madala suhtlemisärevusega ja tüdrukutel on ärevuse tase veidi madalam kui poistel. Varasematest uurimustest on selgunud, et tüdrukud on kartlikumad kui poisid, mistõttu võiks neil olla kõrgem ärevus. Seetõttu sai püstitatud just

selline hüpotees, mis ütleb, et tüdrukutel on kõrgem ärevus kui poistel. Täiendavalt võiks uurida rohkem natuke vanemaid tüdrukuid ja poisse, et teada saada, kas tüdrukutel on kõrgem ärevus kui poistel või ei ole.

Kolmas hüpotees, mida kõrgem on suhtlemisärevus, seda parem on kõnevoolavus, ei pea paika. Ärevuse ja kõnevoolavuse seose leidmiseks tehtud korrelatsioon on $-0,07$, millest selgub, et ärevus ja kõnevoolavus ei ole omavahel seotud. Põhjuseks võib olla liiga noor valim. Edaspidi võiks nii ärevust kui ka kõnevoolavust ja üldist keelelist kompetentsust uurida vanematel inimestel kui 9–11-aastased lapsed ja vaadata, kas sel juhul on mingeid seoseid ärevuse ja kõnevoolavuse vahel.

Käesoleva töö tulemustest selgus, et 9–11-aastastel lastel on pigem madal suhtlemisärevus. Madalama ärevusega grupis on 52 last ja kõrgema ärevusega grupis on 58 last. Ärevuse skoor on vahemikus 12–29, mis on keskmine tulemus. Maksimaalne võimalik tulemus oleks 36, aga nii kõrget skoori ei saanud ükski laps, mis tähendab, et noored lapsed ei arva, et neil on väga kõrge suhtlemisärevus. Võrreldes varem tehtud töödega selgub, et eestlased peavadki ennast madala suhtlemisärevusega inimesteks. Meldo (2004) töö eesmärgiks oli uurida Eesti gümnaasiumiõpilaste suhtlemisvalmidust, -ärevust ja -kompetentsust. Ta võrdles oma töö tulemusi varasemalt samal teemal tehtud töödega, kus uuriti soomlasi ja ameeriklasi. Tulemustest selgus, et eestlastel on võrreldes soomlaste ja ameeriklastega madalam suhtlemisärevus ja kõrgem suhtlemisvalmidus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti gümnaasiumiõpilased ei hinda oma suhtlemiskompetentsust kõrgelt, sellegi poolest on nad suhtlusvalmid ning ei kannata suhtlusärevuse all. Lulla (2014) väidab oma töös, et viimase kümne aasta jooksul on eesti poiste suhtlemisärevus langenud. Ta leiab, et võiks tähelepanu pöörata laste madalale suhtlemisvalmidusele ning madalale hinnangule enda suhtlemiskompetentsuse kohta. Antud töö tulemustele tuginedes võib öelda, et suurem osa 9–11-aastastest lastest arvab, et neil on madal suhtlemisärevus, kuid kõrgema suhtlemisärevusega lapsi on 58, kelle hulgas on 30 tüdrukut ja 28 poissi. Üldiselt ei ole poiste ja tüdrukute suhtlemisärevuse vahel suuri erinevusi, kuid tulemustest on näha, et poistel esineb ärevust natuke rohkem kui tüdrukutel.

Edaspidi suhtlemisärevuse teemat uurides võiks valimit suurendada, võrrelda erinevas

vanuses olevaid inimesi omavahel. Varasematest uurimustest on selgunud, et poistel on pigem madal suhtlemisärevus, mistõttu võiks edaspidi uurida rohkem tüdrukuid ja vaadata, kuidas nad hindavad oma ärevust. Huvitav oleks teada saada, kas täiskasvanutel, kellel on suhtlemisärevus juba lapseeas avaldunud, on see jätkuvalt alles või on mingeid muutusi toimunud.

Käesolevast tööst selgus, et 9–11-aastastel lastel ei ole soolisi erinevusi suhtlemisärevuse vahel, mistõttu edaspidi võib-olla ei ole mõtet uurida veel nooremaid lapsi. Pigem tuleks sarnaseid uurimusi läbi viia vähemalt 11-aastaste lastega või veel vanematega.

Kirjandus

Bachmann, T., Maruste, R. (2001). Keel ja kõne. Toim. Aime Kons. *Psühholoogia alused*. Tallinn: Ilo Print.

Baldwin, T. T., Blume, B. D., Ryan, K. C. (2013). Communication Apprehension: A Barrier to Students' Leadership, Adaptability, and Multicultural Appreciation. *Academy of Management Learning & Education, Vol. 12, No. 2*, 158–172.

Benson, N. C. (2005). „Probleemsed lapsed”. Toim. Katrin Kullasepp. *Juhatus psühholoogiasse*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Chen, X., Rubin, K. H., Li, D. (1997). Relation Between Academic Achievement and Social Adjustment: Evidence From Chinese Children. *Developmental Psychology, Vol. 33, No. 3*, 518-525.

Donaldson, C. M. (2011). Communication apprehension vs social phobia and related conditions: a correlational study. B.A. Youngstown State University.

Donovan, L.A., MacIntyre, P. D. (2004). Age and Sex Differences in Willingness to Communicate, Communication Apprehension and Self-Perceived Competence. *Communication Research Reports, Vol. 21, No 4.*, 420–427.

Elenurm, T., Jamnes, P., Kerem, M. K., Murre, S., Randma, T. (2013). Üldiste kompetentside loetelu ja kompetentside kirjeldused. Toim. Tiia Randma. *Üldised kompetentsid*. Tallinn: Ilo Print.

Grant III, C. H., McCroskey, J. C., Rosenfeld, L. B. (1995). Communication apprehension and self-perceived communication competence of academically gifted students. *Communication Education, Vol. 44*, 79–86.

Kolsar, A. (2007). *The Relationship Between the Big Five, Communication Apprehension, Willingness to Communicate and Perceived Communication Competence Amongst Students*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Kuylenstierna, E. (2014) *Mis on kommunikatsioon?* Toim. Helen Kõrgesaar. Tõlkinud Heija-Liis Ristikivi. *Rääkimine on kuld*. Tallinn: AS Pakett trükikoda.

Kõiv, S. (2008). Suhtlemishirmu põhjuseks võib olla sotsiaalärevus. http://www.bioneer.ee/eluviis/ilu/newwin-print/article_id-2210 – külastatud 25.04.2015.

Lulla, R. (2014). 11-14-aastaste Eesti poiste suhtlemisärevus, -valmidus ja suhtlemiskompetentsus. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool.

McCroskey, J. C. (1982). *An introduction to rhetorical communication* (4th ed). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. <http://www.jamesmccroskey.com/measures/prca24.htm> – külastatud 26.04.2015.

McCroskey, J. C., Richmond, V. P. (1991). Why are children quiet?, Different kinds of quiet children. *Quiet children and the classroom teacher*, 2nd edition. Toim. Warren Lewis. United States of America: Speech Communication Association, Virginia.

McCroskey, J. C., Richmond, V. P., Sallinen-Kuparinen, A. (1991). Willingness to communicate, communication apprehension, introversion and self-reported communication competence: Finnish and American comparisons. *Communication Research Reports*, Vol. 8, 55-64.

McCroskey, J. C., Richmond, V. P., Simpson, T. J. (1982). Biological sex and communication apprehension. *Communication Quarterly*, Vol. 30, No. 3, 129–133.

McCroskey, J. C., Beatty, M. J., Kearney, P. & Plax, T. G. (1985). The content validity of the PRCA-24 as a measure of communication across communication contexts. *Communication*

Quarterly, Vol. 33, No. 3, 165–173.

Meldo, C.-H. (2004). Gümnaasiumiõpilaste suhtlemisvalmidus, suhtlemisärevus ning nägemus enese suhtlemiskompetentsusest. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Niiberg, T. (2011). Mis on suhtlemine ja suhtluskultuur? Toim. Ene Sepp. *Suhtlemise kuldreeglid*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Saan, P. (2014). Kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes laste hinnangute põhjal. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Smith, Mark K. (2002, 2008) Howard Gardner and multiple intelligences. *The encyclopedia of informal education*, <http://www.infed.org/mobi/howard-gardner-multiple-intelligences-and-education> – külastatud 14.05. 2015

Vasar, V. (1993). Neurootilised, stressiga seotud ja somatoformsed häired (F40 – F49). Psüühika- ja käitumishäired (F00 – F99). RHK-10=Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon, ptk V. Tõlkinud Anu Aluoja, Erik Allikmets, Jüri Liivamägi, Märt Saarma, Veiko Vasar. Tartu: Tartu Ülikooli psühhiaatriakliinik.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Maria Truus